

Agnieszka Turska-Kawa

PREFEROWANY ŁAD SPOŁECZNO-POLITYCZNY W PAŃSTWIE A ZACHOWANIA WYBORCZE W ELEKCJI PARLAMENTARNEJ 2011 ROKU

W ANALIZACH I DYSKUSJACH O POLSKIEJ demokracji można zauważyć różne podejścia i perspektywy. Podejmuje się refleksje m.in. nad jej aspektem prawnym, działaniem głównych instytucji państwowych, zaangażowaniem obywateli w procedury demokratyczne, wartościami, które demokracja oferuje. Jednym z bardziej interesujących podejść wydaje się jednak nie tyle obiektywna analiza funkcjonowania demokracji, ale postawy względem niej i odczucia indywidualne Polaków, dotyczące systemu politycznego oraz tego, co ten system im daje. Obywatele są jednocześnie klientami, jak i aktorami demokracji. Są odbiorcami „dóbr” demokratycznych, korzystają z nich, zaspokajając określone potrzeby, takie jak potrzeba poczucia sprawiedliwości, bezpieczeństwa, wolności. Są też aktorami, bowiem tworzą demokrację, bezpośrednio partycypując w jej procesach. Można przypuszczać, że uczestnictwo to jest kierunkowo powiązane z jednostkowym poczuciem tego, jak demokracja jest realizowana przez polityczne elity oraz czy jej funkcjonowanie zgodne jest z zakorzenionymi w społeczeństwie preferencjami, dotyczącymi jej kształtu.

Realizowane w nurcie psychologicznym badania nad uwarunkowaniami zachowań wyborczych wskazują, że grupy osób o podobnych zachowaniach prezentują zbliżone, istotnie różne od innych grup poziomy ważnych zmiennych, będących trwałymi dyspozycjami jednostek. Prowadzone w ostatnich latach przez autorkę niniejszego artykułu badania wskazują, że określone układy natężenia cech, takich jak: dyspozycyjny optymizm, poczucie własnej skuteczności, dyspozycyjny lęk, samoocena czy otwartość na doświadczenie znacząco różnicują z jednej strony aktywnych i biernych wyborczo, z drugiej – wyborców o różnych preferencjach politycznych. Interesujące wydaje się spojrzenie na poziomy tych zmiennych z punktu widzenia potrzeb, które rodzą. Prowadzone w literaturze przedmiotu

analizy nad znaczeniem podobieństwa między obywatelem a politykami, głoszącymi podobne do wyborców poglądy wskazują, że działa tu mechanizm gratyfikacyjny – dostrzeżone podobieństwo światopoglądowe utwierdza jednostkę w jego słuszności, podnosi poczucie własnej wartości¹. Jest to jasne, jeśli człowiek potrafi wykrystalizować swoje poglądy, przekonania, żądania, mające swe podstawy w tym czego pragnie i dostrzec je w treściach głoszonych przez dany podmiot polityczny. Jednostka jednak nie zawsze świadoma jest swoich potrzeb, co czyni interesującym ich ukierunkowanie w płaszczyźnie funkcjonowania politycznego. Bezpośrednim przedmiotem prezentowanych rozważań jest analiza związków między zachowaniami wyborczymi a preferowanym ładem społeczno-politycznym w państwie. Pośrednio, analiza ta pozwoli odpowiedzieć na pytanie czy i w jakim kierunku potrzeby jednostek determinują pożądanie określonego kształtu demokratycznego państwa.

POTRZEBY OSÓB O ODMIENNYCH ZACHOWANIACH WYBORCZYCH

Proponowane przez różne podmioty polityczne idee – formułowane w postaci programów wyborczych, postulatów czy odezwo u części obywateli powodują aprobatę, inni reagują na nie z obojętnością, jeszcze inni je odrzucają. Tym samym, interesujące staje się poszukiwanie zmiennych, które decydują o tym, że pewne treści, idące za konkretnymi podmiotami politycznymi, człowiek aprobuje, a jednocześnie inne są dla niego nie do przyjęcia. Psychologiczne dyspozycje do podejmowania określonych zachowań wyborczych były przedmiotem badań autorki, prowadzonych w odniesieniu do rzeczywistych i deklarowanych zachowań wyborczych w latach 2009 i 2010². Przedmiotem analiz uczyniono następujące

¹ J.M. Carlton, *Subjective ideological similarity between candidates and supporters: A study of party elites*, „Political Psychology” 1990, nr 3, s. 485–492; M. Jarymowicz, *Spostrzeganie samego siebie: porównania „ja-inni”*, [w:] *Psychologia spostrzegania społecznego*, red. M. Lewicka, J. Trzebiński, Warszawa 1985, s. 217–256; Z. Nęcki, *Wzajemna atrakcyjność*, Warszawa 1990; K. Skarżyńska, *Podobieństwo poglądów czy osobowość kandydata na prezydenta: motywy decyzji wyborczych najmłodszych wyborców*, „Kultura i Społeczeństwo” 1997, nr 4, s. 167–177.

² W niniejszym artykule rezultaty badań są jedynie przytoczone na zasadzie klasyfikacji wyników, szczegółowe dane statystyczne znajdują się w: A. Turska-Kawa, *Psychologiczne uwarunkowania zachowań wyborczych*, „Preferencje Polityczne” 2010, nr 1, s. 101–121; eadem, *Psychologiczne portrety elektoratów w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku*, [w:] R. Głajcar, W. Wojtasik, *Wybory do Parlamentu Europejskiego w Polsce 2009*, Katowice 2010; eadem, *Osobowościowe predykatory za-*

zmiennie psychologiczne: samoocenę³, dyspozycyjny optymizm⁴, poczucie własnej skuteczności⁵, dyspozycyjny lęk⁶ oraz otwartość na doświadczenie⁷. Z badań tych wynika, że wyróżnione dyspozycje znacząco różnicują zarówno głosujących i niegłosujących, jak i elektoraty poszczególnych ugrupowań. Grupy te różnią się między sobą samopoczuciem i kondycją psychiczną (tabele 1 i 2).

chowań wyborczych. Rozważania w kontekście modelu „Wielkiej Piątki”, „Preferencje Polityczne” 2011, nr 2, s. 165–186.

³ Samoocena rozumiana jest najczęściej jako uogólniona świadoma postawa wobec J.A. Morris Rosenberga, autor wykorzystanego w pomiarze narzędzia, podkreśla, iż wysoka samoocena oznacza przekonanie, że jest się wystarczająco dobrym, wartościowym człowiekiem, co nie musi świadczyć o tym, że dana osoba, prezentująca wysoki poziom samooceny uważa siebie za lepszą od innych (M. Łaguna, K. Lachowicz-Tabaczek, I. Dzwonkowska, *Skala Samooceny SES Morrisa Rosenberga – polska adaptacja metody*, „Psychologia Społeczna” 2007, t. 2, nr 2 (4), s. 164). Tak rozumiana samoocena jest traktowana jako cecha względnie stała. Jej poziom diagnozowany był za pomocą Skali Samooceny SES.

⁴ Przez dyspozycyjny optymizm rozumiemy sposób postrzegania świata, polegający na spodziewaniu się większej ilości pozytywnych doświadczeń. optymizm wzbudza w jednostkach motywację, wytrwałość, zaangażowanie w dążeniu do wyznaczonych celów (M.F. Scheier, C.S. Carver, *Optimism, coping, and health: assessment and implications of generalized outcome expectancies*, „Health Psychology” 1985, nr 4, s. 219–247). Dyspozycyjny optymizm mierzono za pomocą Testu Orientacji Życiowej LOT-R autorstwa Michaela F. Scheiera, Charlesa S. Carvera, Michaela W. Bridgesa w polskiej adaptacji Ryszarda Poprawy i Zygryda Juczyńskiego.

⁵ Zmienna ta określa „siłę ogólnego przekonania jednostki co do skuteczności radzenia sobie z trudnymi sytuacjami i z przeszkodami” (Z. Juczyński, *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*, Warszawa 2001, s. 97). Poczucie to mierzono za pomocą Skali Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES) autorstwa Ralfa Schwarzera, Michaela Jerusalema i Zygryda Juczyńskiego. Autorzy odwołują się do koncepcji oczekiwań i pojęcia własnej skuteczności Alberta Bandury.

⁶ *Lęk jako cecha*. Cecha lęku rozumiana jest jako „motyw lub dyspozycja behawioralna, która czyni jednostkę podatną na postrzeganie szerokiego zakresu obiektywnie niegroźnych sytuacji jako zagrażających i reagowanie na nie stanami lęku, nieproporcjonalnie silnym w stosunku do wielkości obiektywnego niebezpieczeństwa” (T. Sosnowski, K. Wrześniewski, *Polska adaptacja inwentarza STAI do badania stanu i cechy lęku*, „Przegląd Psychologiczny” 1983, nr 26 (2), s. 395). Cechę lęku mierzono za pomocą Inwentarza Stanu i Cechy Lęku (arkusz X-2). Jest to adaptacja amerykańskiego testu *State Trait Anxiety Inventory* (STAI) opracowanego przez Charlesa D. Spielbergera, Richarda L. Gorsucha i Roberta E. Lushene’a.

⁷ Otwartość na doświadczenie wiąże się w największej mierze z tolerancją dla nowości i aktywnym poszukiwaniem nowych doświadczeń. Jednostki z „otwartym” typem umysłu prowadzą eksplorację otoczenia dłużej, rozważając wiele odmiennych perspektyw interpretacyjnych. Systemy pojęciowe tych osób cechuje złożoność poznawcza. Z kolei jednostki z „zamkniętym” zadowolają się jedną typową perspektywą interpretacyjną. Osoby te charakteryzuje „prostota” poznawania, znajdująca swój wyraz w preferowaniu ostrych (skrajnych) kategorii pojęciowych (P.T. Costa, R.R. McCrae, *NEO PI-R. Professional manual*, Odessa 1992; A. Rybarczyk, *Możliwości wykorzystania pięcioczynnikowego modelu osobowości na potrzeby doboru personalnego*, [w:] *Polski system edukacji po reformie 1999 roku. Stan – Perspektywy – Zagrożenia*, red. Z. Andrzejak, L. Kacprzak, K. Pająk, Warszawa–Poznań 2005, s. 284–285).

Uzyskane w badaniach dane wskazują, że polski elektorat pod względem psychologicznych dyspozycji jest silnie spolaryzowany. Na przeciwległych krańcach znajdują się wyborcy Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości. Są to osoby niemalże o przeciwstawnym układzie analizowanych charakterystyk psychologicznych. Wyborców PO cechuje znacząco wyższe poczucie własnej skuteczności, samooceny, dyspozycyjnego optymizmu, otwartości na doświadczenie, a także niższy poziom lęku jako cechy, w porównaniu z elektoratem PiS-u. Najbardziej zbliżeni do elektoratu PiS są zwolennicy PSL, którzy w większości danych nie przejawiają istotnych statystycznie różnic. Z kolei wyborcy lewicy wyniki mają zróżnicowane, ukierunkowane raczej na średnie wartości. Istotne różnice odnotowano również w przypadku biernych i aktywnych wyborczo – jednostki, które zdecydowały się na rezygnację z czynnego prawa wyborczego prezentują zdecydowanie niższy wynik samooceny, dyspozycyjnego optymizmu, poczucia własnej skuteczności, otwartości na doświadczenie oraz wyższy poziom lęku jako cechy. Tym samym wyniki te uplasowały osoby nieuczestniczące w wyborach bliżej bieguny elektoratu PiS oraz PSL.

Na podstawie powyższych rezultatów badawczych, potwierdzonych w kilku niezależnych badaniach, można wnioskować o potrzebach poszczególnych elektoratów. Potrzeby są dynamicznymi składnikami osobowości. Działają jak sygnał dla organizmu, który mobilizuje jednostkę do podejmowania zachowań, ukierunkowanych na ich zaspokojenie. Siły motywacyjne, które są inicjowane przez potrzebę, wpływają na zachowania człowieka, na to do czego dąży, a czego stara się unikać, co daje mu satysfakcję, a co sprawia, że źle się czuje. Tym samym kompleksy potrzeb regulują relacje człowieka z jego otoczeniem. Na podstawie założeń teoretycznych analizowane zmienne psychologiczne można przełożyć na potrzeby jednostek biernych i aktywnych wyborczo oraz poszczególnych elektoratów, co prezentują poniższe tabele.

Tabela 1. Zasoby psychologiczne a potrzeby jednostek aktywnych i biernych wyborczo

Zachowanie wyborcze	Zdiagnozowane poziomy zmiennych psychologicznych	Potrzeby, wynikające ze zdiagnozowanych poziomów zmiennych psychologicznych
Bierność	Samoocena – niski poziom Dyspozycyjny optymizm – niski poziom Poczucie własnej skuteczności – niski poziom Dyspozycyjny lęk – wysoki poziom Otwartość na doświadczenie – niski poziom	Potrzeba kontroli, stabilizacji otoczenia, poczucia bezpieczeństwa, potrzeba wywyższenia się, rywalizacji, akceptacji, afiliacji, wspólnotowości, zależności, oparcia, porządku. Potrzeba poukładanego otoczenia, opartego na prostym systemie sądów, tradycji, konwencjonalizmie

Zachowanie wyborcze	Zdiagnozowane poziomy zmiennych psychologicznych	Potrzeby, wynikające ze zdiagnozowanych poziomów zmiennych psychologicznych
Aktywność	Samoocena – wysoki poziom Dyspozycyjny optymizm – wysoki poziom Poczucie własnej skuteczności – wysoki poziom Dyspozycyjny lęk – niski poziom Otwartość na doświadczenie – wysoki poziom	Potrzeba realizacji, indywidualizmu, aktywności społecznej, działania, dążenia do wyznaczonych sobie celów, potrzeby poznawcze, dążenia do rozwoju własnych możliwości, potrzeba nowych bodźców i doświadczeń, poznawania, różnych perspektyw interpretacyjnych

Tabela 2. Zasoby psychologiczne a preferencje polityczne wyborców

Preferencje polityczne	Zdiagnozowane poziomy zmiennych psychologicznych	Potrzeby, wynikające ze zdiagnozowanych poziomów zmiennych psychologicznych
Platforma Obywatelska	Samoocena – wysoki poziom Dyspozycyjny optymizm – wysoki poziom Poczucie własnej skuteczności – wysoki poziom Dyspozycyjny lęk – niski poziom Otwartość na doświadczenie – wysoki poziom	Potrzeba realizacji, indywidualizmu, aktywności społecznej, działania, dążenia do wyznaczonych sobie celów, potrzeby poznawcze, dążenia do rozwoju własnych możliwości, potrzeba nowych bodźców i doświadczeń, poznawania, różnych perspektyw interpretacyjnych
Prawo i Sprawiedliwość	Samoocena – niski poziom Dyspozycyjny optymizm – niski poziom Poczucie własnej skuteczności – niski poziom Dyspozycyjny lęk – wysoki poziom Otwartość na doświadczenie – niski poziom	Potrzeba kontroli, stabilizacji otoczenia, poczucia bezpieczeństwa, potrzeba wywyższania się, rywalizacji, akceptacji, afiliacji, wspólnotowości, zależności, oparcia, porządku; potrzeba poukładanego otoczenia, opartego na prostym systemie sądów, tradycji, konwencjonalizmie
Polskie Stronnictwo Ludowe	Samoocena – niski poziom Dyspozycyjny optymizm – niski poziom Poczucie własnej skuteczności – niski poziom Dyspozycyjny lęk – wysoki poziom Otwartość na doświadczenie – niski poziom	Potrzeba kontroli, stabilizacji otoczenia, poczucia bezpieczeństwa, potrzeba wywyższania się, rywalizacji, akceptacji, afiliacji, wspólnotowości, zależności, oparcia, porządku; potrzeba poukładanego otoczenia, opartego na prostym systemie sądów, tradycji, konwencjonalizmie
Sojusz Lewicy Demokratycznej	Samoocena – średni poziom Dyspozycyjny optymizm – średni poziom Poczucie własnej skuteczności – niski poziom Dyspozycyjny lęk – wysoki poziom Otwartość na doświadczenie – wysoki poziom	Potrzeba poczucia bezpieczeństwa, afiliacji, wspólnotowości, zależności, oparcia, porządku; potrzeba nowych bodźców i doświadczeń, poznawania, różnych perspektyw interpretacyjnych, potrzeby poznawcze
Ruch Palikota*	Otwartość na doświadczenie – wysoki poziom	Potrzeba nowych bodźców i doświadczeń, poznawania, różnych perspektyw interpretacyjnych, nowości

* z uwagi na czas przeprowadzenia badania wynik ten jest jedynie w kategoriach deklarowanych zachowań wyborczych, operacjonalizowanych jako odpowiedź na pytanie „gdyby wybory parlamentarne odbywały się w najbliższą niedzielę, na kogo oddał(a)by Pan(i) swój głos?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych w ostatnich latach badań własnych.

Pojęcie i funkcjonowanie potrzeb jest jednym z najbardziej znanych i czytelnych elementów osobowości. Pozwala ono wyjaśnić wiele zachowań człowieka, a także motywacje i działania aktywizujące. Można przypuszczać, że odmienne potrzeby zdiagnozowane w ostatnich latach w różnych elektoratach będą implikowały pożądanie innego kształtu demokratycznego państwa, który w różny sposób może je zaspokajać.

KSZTAŁT DEMOKRATYCZNEGO PAŃSTWA W ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ

Wiedza Polaków na temat demokracji i mechanizmów nią rządzących jest słaba. Z badań wynika, że wiadomości na lekcjach wiedzy o społeczeństwie w szkole ponadgimnazjalnej przekazywane są w formie podręcznikowej z nastawieniem na zapamiętanie dużej ilości nazwisk i dat, nie prezentują ujęcia procesowego, nie poruszają kwestii uwarunkowań i konsekwencji poszczególnych posunięć władz oraz zachowań politycznych obywateli. Tym samym, można przypuszczać, że taki sposób przekazu wiedzy nie rozbudza w młodych ludziach poczucia podmiotowości obywatelskiej, nie zachęca do zaangażowania politycznego, prób zrozumienia procesów, w których żyją⁸. Ludzie tworzą zatem własne wizje demokracji na podstawie informacji usłyszanych w mediach, dyskusji w gronie znajomych i rodziny, własnych doświadczeń. Janusz Reykowski, prowadząc obszerne badania nad indywidualnymi znaczeniami pojęcia demokracji, wyodrębnił cztery sposoby jej interpretacji⁹. Pierwszy określony został przez badacza socjalnym. W tym ujęciu demokracja jawi się jako państwo opiekuńcze, które zapewnia obywatelom optymalne warunki życia. Drugi to instytucjonalna interpretacja. W jego rozumieniu system demokratyczny to zbiór instytucji i zasad politycznych: wolnych wyborów, równego prawa wyborczego, rządów prawa, niezależnych sądów, pluralizmu partii politycznych. Trzeci – aksjologiczny sposób, definiuje ustrój w kategoriach reali-

⁸ A. Turska-Kawa, *Political Activation of Young People. On the Importance of the Humanities for Social Practice*, [w:] *The Humanities Today and the Idea of Interdisciplinary Studies*, red. B. Bokus, Warszawa 2011, s. 267–280.

⁹ J. Reykowski, *Subiektywne znaczenie pojęcia demokracja a ujmowanie rzeczywistości politycznej*, [w:] *Potoczne wyobrażenia o demokracji. Psychologiczne uwarunkowania i konsekwencje*, red. idem, Warszawa 1995, s. 19–66; idem, *Poziom politycznego myślenia a rozwiązywanie społecznych zadań koordynacyjnych*, „Czasopismo Psychologiczne” 1996, nr 2, s. 7–29.

zacji i ochrony wartości: równości, praw mniejszości. Ostatnia forma interpretacji – ideologiczna – identyfikuje demokrację z konstytucją i umacnianiem wartości solidarnościowych, narodowych i katolickich. Autor wspomina również o jeszcze jednym – autorytarnym¹⁰, choć niezdiagnozowanym empirycznie sposobie postrzegania demokracji w kategoriach silnego państwa, opartego na posłuszeństwie obywateli wobec aparatu władzy państwowej.

Każde ze zdiagnozowanych sposobów rozumienia demokracji może w różnym stopniu przekładać się na wypracowane przez politologów kryteria ustroju demokratycznego. Podkreślić należy, że budowane w świadomości społecznej konstrukty demokratycznego kształtu państwa wiążą się nie tylko z jego prawno-organizacyjnymi charakterystykami. Demokracja zawiera bowiem w sobie dwa wymiary: opisowy i wartościujący. Giovanni Sartori zwraca uwagę, że „demokracja jest wyjątkowo otwarta i podatna na napięcia między faktami i wartościami”¹¹. Z kolei Robert A. Dahl dodaje, że termin ten może być użyty „i do oznaczenia pewnego ideału, i do rzeczywistego ustroju znacznie odeń odbiegającego”¹². Z jednej strony możemy dokonywać opisów procedur obowiązujących w państwie, zapewniających demokratyczny ład, zapisanych w konstytucji i kolejnych ustawach. Możemy zwracać uwagę na poziom funkcjonowania wolnych wyborów i instytucji referendum, w których jednostki mają prawo oddawać swój głos na preferowanych kandydatów czy opowiadać się w kwestiach ważnych społecznie. Zapewne przestrzeganie procedur powinno być gwarantem dobra publicznego, zadowolenia, równości i wolności obywateli. Jednak odczucia jednostek, dotyczące jakości „dóbr”, które daje im demokracja mogą nie pokrywać się z obiektywną jakością procedur funkcjonujących w państwie demokratycznym. Demokrację tworzą przede wszystkim ludzie i to ich odczucia, postawy względem rzeczywistości społeczno-politycznej, będące w dużej mierze fundamentem „samoistnego włączania się w ruch”¹³, mają istotne znaczenie dla konsolidacji demokracji.

W prezentowanych w niniejszym artykule badaniach sposoby ujęcia demokracji zaprezentowano poprzez komunikaty polityczne, które w swej treści charakte-

¹⁰ Urszula Jakubowska, autorka wykorzystanego w niniejszych badaniach narzędzia, które również zawierało interpretację demokracji w kategoriach autorytarnych, opiewa ważnym komentarzem ten zabieg. Otóż mając na uwadze fakt, że w politologii państwo autorytarne ma odmienny sens, zaznaczyć należy, że tutaj interpretacja ta osadzona jest w tradycji psychologicznego pojmowania tego pojęcia.

¹¹ G. Sartori, *Teoria demokracji*, Warszawa 1994, s. 22.

¹² R.A. Dahl, *Demokracja i jej krytycy*, Kraków 1995, s. 13.

¹³ G. Sartori, *Teoria demokracji*, Warszawa 1998, s. 148.

ryzowały pięć ładów społeczno-politycznych w państwie, analogicznych do zdiagnozowanych w eksploracjach Reykowskiego interpretacjach pojęcia demokracji. Są to (odpowiednio): Ład Opiekuńczy, Ład Instytucji Demokratycznych, Ład Liberalno-Kapitalistyczny, Ład Narodowo-Katolicki oraz Ład Silnego Prawa.

GRUPA BADAWCZA I PROCEDURA BADANIA

Badanie zostało przeprowadzone w czasie powyborczym w dniach 10–31 października 2011 r. Próba objęła 389 osób, zróżnicowanych pod względem płci, wieku, wykształcenia oraz miejsca zamieszkania w kategoriach: wieś-miasto (małe, średnie, duże). W badanej próbie było 117 osób (30%), które nie wzięły udziału w elekcji parlamentarnej 2011 r., natomiast preferencje polityczne rozłożyły się następująco: PO – 101 wyborców (26%), PiS – 70 (18%), PSL – 29 (7,5%), SLD – 27 (7%), RP – 33 (8,5%), inne partie – 12 (3%).

Respondenci proszeni byli o samodzielne wypełnienie papierowej wersji narzędzia badawczego.

NARZĘDZIE BADAWCZE

Diagnozy preferencji badanych dotyczących preferowanego przez nich ładu społeczno-politycznego w państwie dokonano z wykorzystaniem narzędzia autorstwa Urszuli Jakubowskiej¹⁴. Technika ta składa się z pięciu wypowiedzi różnych polityków, które były publikowane na łamach prasy („Gazeta Wyborcza”, „Ład”, „Polityka”). Cztery z pięciu komunikatów odzwierciedlały odrębne sposoby potocznego rozumienia pojęcia demokracji w ujęciu Reykowskiego (państwo socjalne, instytucje demokratyczne, aksjologiczne, państwo ideologiczne). Piąty odwoływał się do wspomnianego również przez Reykowskiego państwa, które w swym fundamencie ma reguły autorytarne. Autorami przekazów prezentowanych respondentom byli: J. Kuroń (komunikat nt. „Ładu Opiekuńczego”, „Gazeta Wyborcza” 1992, nr 20); A. Macierewicz (komunikat nt. „Ładu Narodowo-Katolickiego”, „Ład” 1993, nr 36); D. Tusk (komunikat nt. „Ładu Liberalno-Kapitalistycz-

¹⁴ U. Jakubowska, *Preferencje polityczne. Psychologiczne teorie i badania*, Warszawa 1999, s. 134–135.

nego”, „Gazeta Wyborcza” 1992, nr 31); A. Kwaśniewski (komunikat nt. „Ładu Instytucji Demokratycznych”, „Polityka” 1992, nr 46); J. Korwin-Mikke (komunikat nt. „Ładu Silnego Prawa”, „Gazeta Wyborcza” 1992, nr 16). Wybrane przekazy odzwierciedlają teoretyczne założenia wskazanych sposobów rozumienia demokracji. Ich treści zawiera tabela 3.

Tabela 3. Treści komunikatów politycznych charakteryzujących poszczególne łady w państwie

Sposoby interpretacji pojęcia demokracji i kryteria definicyjne ¹⁵	Sposób ujęcia demokracji w komunikatach politycznych
„Państwo Socjalne” – funkcją państwa jest sprawowanie opieki nad większością ludzi	KOMUNIKAT: „ŁAD OPIEKUŃCZY” „Największym problemem ustroju demokratycznego jest to, jak w nowym ładzie społecznym i politycznym odnajdzie się zwykły, szary obywatel. Co mam mówić starym, chorym, nieprzystosowanym i słabym? Społeczne żądania należy przekształcić w zadania: powinniśmy zbudować nowy system ubezpieczeń, emerytur, edukacji, opieki zdrowotnej. Ograniczyć inflację, bezrobocie, wskazać ludziom pespektywy na przyszłość. ”
„Państwo Ideologiczne” – wiara, kościół Katolicki i wartości narodowe pełnią nadrzędną rolę w ustalaniu własnej tożsamości państwowej	KOMUNIKAT: „ŁAD NARODOWO-KATOLICKI” „Sądzę, że katolicka nauka społeczna najlepiej umożliwia skumulowanie i najlepsze spożytkowanie wewnętrznych sił Polaków w tworzeniu, kształtowaniu i zagospodarowaniu własnego państwa. Powinniśmy także dbać o niezależność polityczną i gospodarczą państwa: wyeliminować działalność agenturalną na terenie Polski, nie ulegać planom Międzynarodowego funduszu walutowego, ograniczyć tworzenie spółek z obcym kapitałem tak, abyśmy nie stali się kolonią obcego kraju. ”
„Demokracja Aksjologiczna” – wartości liberalne, w tym przede wszystkim wolność w samorealizacji każdej jednostki stanowią o fundamencie państwa demokratycznego	KOMUNIKAT: „ŁAD LIBERALNO-KAPITALISTYCZNY” „Tylko społeczeństwo ludzi wolnych może budować ład demokratyczny. Życie na własny rachunek, samodzielność dokonywaniu wyborów, odpowiedzialność i odwaga w wymiarze jednostkowym to podstawowe warunki rozwoju demokracji. Powszechna własność prywatna, samorządność lokalna oraz ścisła współpraca z innymi narodami stanowi o wartości ładu demokratycznego. ”

¹⁵ J. Reykowski, *Subiektywne znaczenie pojęcia...*, s. 19–66; idem, *Poziom politycznego myślenia...*, s. 7–29.

Sposoby interpretacji pojęcia demokracji i kryteria definicyjne ¹⁵	Sposób ujęcia demokracji w komunikatach politycznych
„Demokracja Instytucjonalna” – demokracja opiera się na sprawnym funkcjonowaniu instytucji demokratycznych (np. niezależne sądownictwo, wolne wybory, brak cenzury)	KOMUNIKAT: „ŁAD INSTYTUCJI DEMOKRATYCZNYCH” „Twierdzę, że potrzebny jest nam ciągle rodzaj umowy w kilku kwestiach podstawowych, takich jak: konstytucja, tryb dochodzenia do kolejnych wyborów, zachowania wobec przedsiębiorców państwowych, emerytów, rencistów, sfery budżetowej . To powinien być pakt głównych sił politycznych uzgodniony tak, że jego złamanie automatycznie eliminuje z gry. Ważny dla budowy demokracji jest pluralizm polityczny, brak cenzury, niezależność sądów i jasne rozgraniczenie kompetencji prezydenta, rządu, Sejmu i Senatu ”.
„Państwo Autorytarne” – funkcjonowanie państwa oparte jest na posłuszeństwie obywateli wobec władzy, która zapewnić ma porządek i bezpieczeństwo	KOMUNIKAT: „ŁAD SILNEGO PRAWA” „W państwie ważniejsze jest prawo niż chwilowa wola większości, która – zorganizowana w samorządach, czy związkach zawodowych myśli wyłącznie o obronie swych grupowych interesów. Tylko silne prawo gwarantuje porządek i skuteczność rządzenia państwem. Prawo, które jest dziełem ekspertów, a nie konsultacji społecznych. Obecne prawo jest niedoskonałe i tylko posłuszeństwo wobec zasad chrześcijańskich broni nas przed łamaniem prawa. ”

Źródło: U. Jakubowska, op.cit., s. 134–135.

Respondentom przekazywano informację o tym, iż prezentowane wypowiedzi to treści z kampanii wyborczych pięciu polityków, ubiegających się o mandaty poselskie w wyborach 2011 r. Nie wskazywano jakich polityków ani partii, które reprezentują. Proszono badanych, by zaznaczyli, które z pięciu komunikatów politycznych sprawiają według nich, że autor jest:

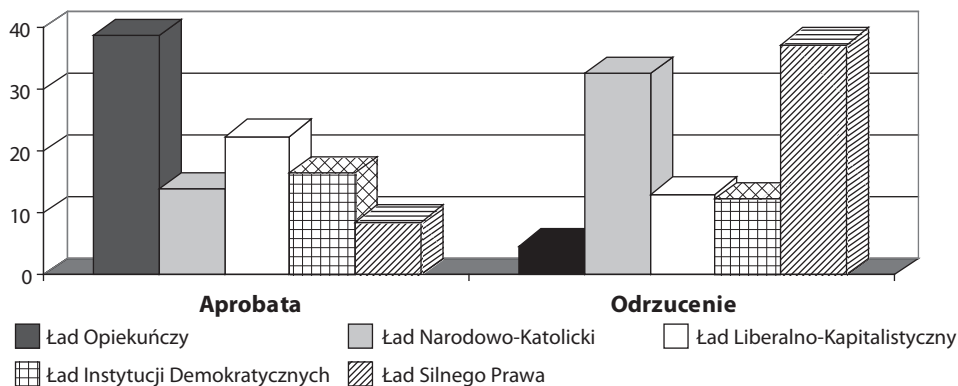
- a) najbardziej odpowiednim kandydatem na posła;
- b) najmniej odpowiednim kandydatem na posła.

Diagnozy preferencji politycznych dokonano poprzez pytanie o podmiot, na który badany oddał głos w wyborach parlamentarnych 2011 r. W odpowiedzi wymieniono (w kolejności alfabetycznej) następujące: Platforma Obywatelska RP, Polska Jest Najważniejsza, Polskie Stronnictwo Ludowe, Prawo i Sprawiedliwość, Polska Partia Pracy, Prawica Rzeczypospolitej Marka Jurka, Ruch Palikota, Sojusz Lewicy Demokratycznej. Kafeteria uwzględniła również odpowiedź o absencji w elekcji parlamentarnej.

RELACJE MIĘDZY PREFEROWANYM ŁADEM SPOŁECZNO-POLITYCZNYM W PAŃSTWIE A ZACHOWANIAMI WYBORCZYMI. WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Uzyskane wyniki badań poddano analizie w dwóch obszarach. Po pierwsze, zweryfikowano generalne poparcie i odrzucenie poszczególnych łaďów społeczno-politycznych w paŃstwie wśród wszystkich badanych oraz, szczególnie, w poszczególnych elektoratach wyborczych i pośród biernych w elekcji 2011 r. Następnie obliczono siłę związków pomiędzy stosunkiem badanych do wskazanych łaďów a ich zachowaniami wyborczymi w ostatnich wyborach parlamentarnych.

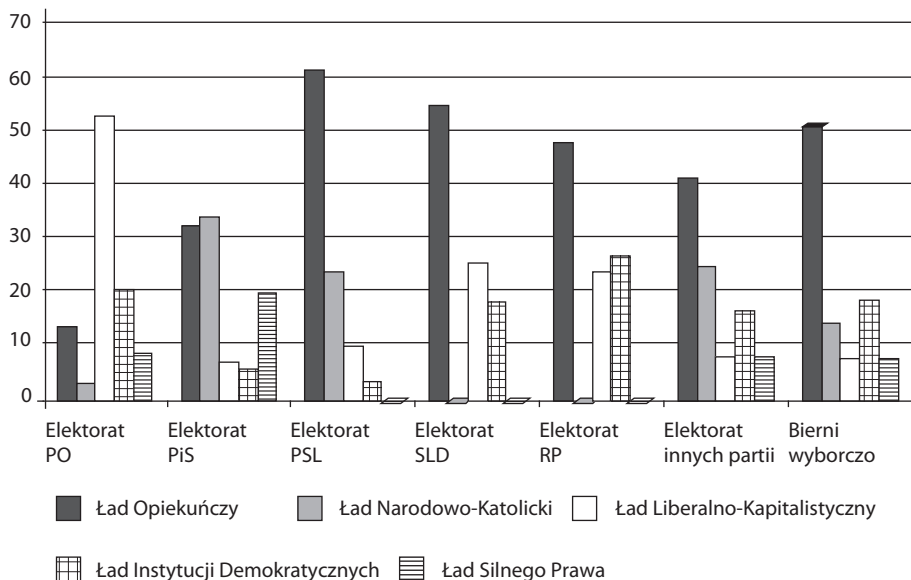
Wykres 1. Procentowany generalny wskaźnik aprobaty i odrzucenia analizowanych łaďów społeczno-politycznych w badanej próbie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Rezultaty badań wskazują, że największą aprobatą wśród badanych cieszył się komunikat kandydata na posła, który przedstawiany był jako zwolennik Ładu Opiekuńczego (38,8%), definiującego państwo w kategoriach socjalnych. Kolejno, badani pozytywnie oceniali polityków identyfikowanych z treściami opisującymi Ład Liberalno-Kapitalistyczny (22,4%), Ład Instytucji Demokratycznych (16,4%). Najbardziej swe poparcie badani prezentowali względem autorów komunikatów charakteryzujących Ład Narodowo-Katolicki (13,9%) oraz Ład Silnego Prawa (8,5%). Komunikaty, które opisywały te najmniej aprobowane łaďy były jednocześnie najczęściej odrzucane przez badanych (odpowiednio: 32,7% oraz 37,3%). Najbardziej jako najmniej odpowiedniego kandydata na posła respondenci wskazywali autora treści o socjalnym państwie (4,6%).

Wykres 2. Procentowany wskaźnik aprobaty analizowanych ładów społeczno-politycznych wśród osób o odmiennych preferencjach politycznych i biernych wyborczo

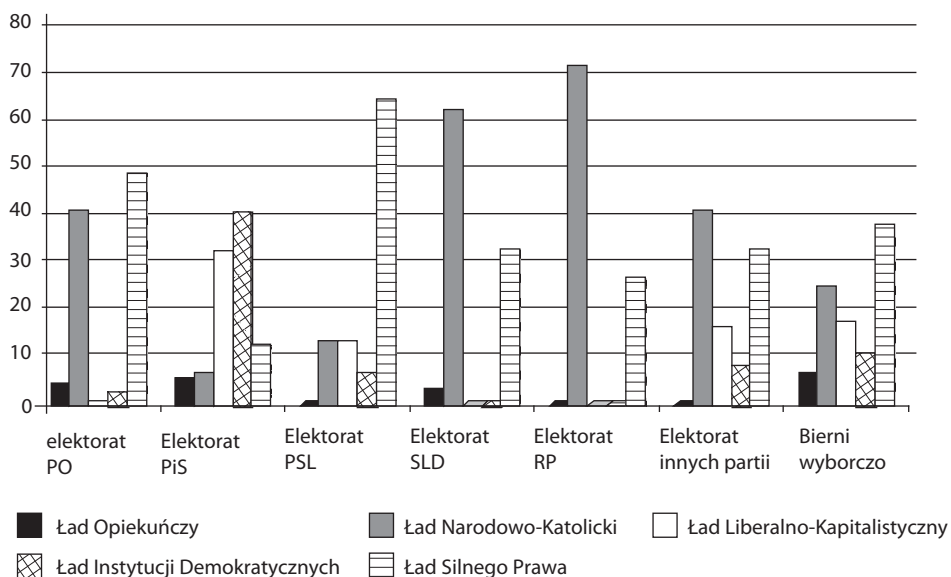
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Interesujące okazało się spojrzenie na aprobowane komunikaty polityczne w różnych elektoratach. Okazało się, że komunikat definiujący państwo w kategoriach socjalnych (Ład Opiekuńczy) cieszył się zdecydowanie najwyższą aprobatą wśród wyborców PSL, SLD, RP (odpowiednio: 62,1%, 55,6%, 48,5%). Elektorat PiS obdarzył go sympatią nieco tylko mniejszą (32,9%) niż treści nasycone elementami ideologicznymi (Ład Narodowo-Katolicki) (34,3%). Najrzadziej sympatię względem kandydata na posła, autora tegoż komunikatu, wyrażali zwolennicy Platformy (13,8%). Przekaz, który w całej próbie cieszył się drugą w kolejności aprobatą, opisujący państwo w kategoriach demokracji aksjologicznej (Ład Liberalno-Kapitalistyczny) zdecydowaną przewagą sympatii prezentował się wśród wyborców PO (53,5%). Mniej więcej co czwarty zwolennik SLD oraz RP wskazywał autora tegoż komunikatu jako najlepszego kandydata na posła (odpowiednio: 25,9% oraz 24,2%). Najrzadziej aprobatą cieszył się on pośród sympatyków PSL i PiS (odpowiednio: 10,3%, 7,1%). Dosyć zbliżoną klasyfikację, w której jedynie zwolennicy RP wysunęli się na prowadzenie, prezentują wyborcy w sympatii względem posła,

autora komunikatu charakteryzującego Ład Instytucji Demokratycznych (RP – 27,3%, PO – 20,8%, SLD – 18,5%, PiS – 5,7%, PSL – 3,5%). Ład Narodowo-Katolicki cieszył największą aprobatą wśród wyborców PiS – dla 34,3% był on najlepszym spośród pozostałych. Nieco tylko mniejszą sympatię zyskał w elektoracie PSL (24,1%). Znikomą lub żadną w pozostałych. Wyborcy PiS wysoko również cenili polityka, który opowiadał się za państwem opartym na regule posłuszeństwa wobec ustalonych reguł (Ład Silnego Prawa – 20%). Niewielkie poparcie zyskał on w elektoracie PO (8,9%), zerowe w pozostałych.

Jednostki, które w wyborach parlamentarnych 2011 r. zdecydowały się na bierność zdecydowanie największą sympatię zadeklarowały względem polityka, który prezentowany był jako autor komunikatu odwołującego się w swej treści do Ładu Opiekuńczego (51,3%). Kolejno aprobatę wskazali względem przekazów na temat Ładów Instytucji Demokratycznych (18,8%), Narodowo-Katolickiego (14,5%), Liberalno-Kapitalistycznego oraz Silnego Prawa (po 7,7%).

Wykres 3. Procentowy wskaźnik odrzucenia analizowanych ładów społeczno-politycznych wśród osób o odmiennych preferencjach politycznych i biernych wyborczo

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Najczęściej odrzucani jako kandydaci na posła w całej próbie byli politycy odwołujący się w swych komunikatach do Ładów Silnego Prawa oraz Narodowo-Katolickiego. Prawdopodobnie ta prezentowana była w elektoratach PO, SLD i RP (odpowiednio: 49,5% i 41,6%, 33,3% i 63%, 27,3% i 72,7%). Wyborcy PSL najczęściej odrzucali komunikat definiujący państwo w kategoriach koncepcji opartej na posłuszeństwie (65,5%). Najrzadziej spośród wszystkich badanych treści te odrzucali wyborcy PiS (12,9% i 7,1%). Elektorat ten z kolei najczęściej negował komunikaty, które w swej treści odwoływały się do Ładów Instytucji Demokratycznych oraz Liberalno-Kapitalistycznego (odpowiednio: 41,4% i 32,9%). Wyborcy PSL odrzucali je równo na poziomie 13,8%, natomiast pozostali w zerowym (SLD i RP) lub znikomym procencie (PO, odpowiednio: 3% i 1%). Zwolennicy PSL oraz RP ani razu nie wskazali polityka identyfikowanego z treściami opisującymi Ład Opiekuńczy jako najmniej odpowiedniego kandydata na posła, wyborcy PiS, PO oraz SLD w minimalnym zakresie (odpowiednio: 5,7%, 4,9%, 3,7%).

Osoby bierne w elekcji parlamentarnej 2011 r. najczęściej odrzucały komunikat odwołujący się w swym przedmiocie do Ładu Silnego Prawa (38,5%), najrzadziej – Ładu Opiekuńczego (6,9%). Pozostałych polityków, autorów prezentowanych komunikatów sklasyfikowali następująco: charakteryzujący Ład Narodowo-Katolicki (25,6%), Liberalno-Kapitalistyczny (17,9%) oraz Instytucji Demokratycznych (11,1%).

Tabela 4. Stosunek do ładów społeczno-politycznych w państwie a preferencje polityczne w wyborach parlamentarnych 2011 r. Wartości współczynników korelacji Pearsona

	Ład Opiekuńczy	Ład Narodowo-Katolicki	Ład Liberalno-Kapitalistyczny	Ład Instytucji Demokratycznych	Ład Silnego Prawa
Platforma Obywatelska	-,181*	-,291**	,593**	,323**	n.i.
Prawo i Sprawiedliwość	n.i.	0,505**	-0,472**	-0,602**	0,396**
Polskie Stronnictwo Ludowe	n.i.	0,188*	n.i.	n.i.	n.i.
Sojusz Lewicy Demokratycznej	n.i.	-0,210**	0,177*	n.i.	n.i.
Ruch Palikota	n.i.	-0,255**	0,190*	0,241*	n.i.
Inna***	n.i.	n.i.	n.i.	n.i.	n.i.
Nie głosowałem	n.i.	n.i.	-0,361**	n.i.	n.i.

** Korelacja jest istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie); ** korelacja jest istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie); *** partie, które w wyniku wyborów nie dostały się do parlamentu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Ostatnia część analizy empirycznej miała na celu zweryfikowanie siły i istotności związków pomiędzy stosunkiem obywateli do określonych łaďów społeczno-politycznych w państwie a ich zachowaniami wyborczymi w wyborach parlamentarnych 2011 r. Istotne statystycznie dane wskazują, że jednostki skłonne były do udzielania poparcia tym podmiotom, które swoją działalnością polityczną, historią, stosunkiem do ważnych kwestii społecznych, hasłami zinternalizowanymi w opinii publicznej identyfikowane mogą być powszechnie z konkretną wizją państwa. I tak, polityk opowiadający się za Ładem Opiekuńczym, który ma gwarantować system ubezpieczeń, emerytur, edukacji czy opieki zdrowotnej zyskał słabą aprobatę wśród wyborców Platformy. Komunikat na temat Ładu Narodowo-Katolickiego, w którym katolicka nauka społeczna ma być przewodnikiem w budowaniu porządku w państwie, w którym podkreśla się znaczenie dążenia do niezależności Polski oraz ograniczanie współpracy z obcym kapitałem częściej był popierany przez zwolenników PiS oraz PSL, rzadziej zaś przez sympatyków PO, SLD oraz RP. Polityk, będący nośnikiem idei Ładu Liberalno-Kapitalistycznego, który ceni takie wartości, jak życie na własny rachunek, wolność, odpowiedzialność, samodzielność, samorządność lokalna zyskał największe poparcie w elektoracie PO, nieco mniejsze wśród wyborców SLD oraz RP. Zdecydowanie nie poparli go zwolennicy PiS oraz bierni wyborczo. Kandydat na posła identyfikowany z Ładem Instytucji Demokratycznych, w którym na plan pierwszy wysuwa się pluralizm polityczny, brak cenzury, niezależność sądów czy jasne rozgraniczenie kompetencji prezydenta, rządu, Sejmu i Senatu, ceniony był najbardziej przez wyborców PO oraz RP, najmniej znów pośród zwolenników PiS. Działacz firmujący Ład Silnego Prawa, w którym porządek opiera się na posłuszeństwie względem silnych zasad, mających gwarantować dyscyplinę i skuteczność rządzenia cieszył się sympatią jedynie pośród elektoratu PiS.

EKSPLORACJA WYNIKÓW BADAŃ

Przeprowadzona analiza relacji pomiędzy preferencjami politycznymi w wyborach parlamentarnych 2011 r. a pożądanym łaďem w państwie wskazuje, że w analizowanym okresie można zauważyć wyraźny podział w polskim elektoracie. Z jednej strony mamy wyborców PO, którzy prezentują wyraźną aprobatę dla Ładów Liberalno-Kapitalistycznego i Instytucji Demokratycznych, a także najczę-

ściej odrzucają porządki Narodowo-Katolicki oraz Silnego Prawa¹⁶, z drugiej plasują się wyborcy PiS, których preferencje są odwrotne w zakresie wspomnianych par łałów w państwie. Pomiędzy tymi krańcami kontinuum znajdują się wyborcy SLD i RP, którzy pod względem analizowanych preferencji określonych kształtów demokracji są bliżej zwolenników PO oraz wyborcy PSL, których należy umieścić nieco bliżej wyborców PiS. Podkreślić należy również, że osoby, które zdecydowały się na bierność wyborczą w elekcji 2011 r. na osi plasują się bliżej bieguna PiS – zdecydowanie odrzucają Ład Liberalno-Kapitalistyczny.

Zgodnie z zakorzenionymi kanonami demokracji obywatele tworzą pewne przypuszczenia, dotyczące tego, co państwo demokratyczne może im zaoferować, zarówno w płaszczyźnie proceduralnej, jak i substancjalnej. Komunikaty, które zaprezentowano respondentom kładą różny nacisk na te płaszczyzny, dając im możliwość wyboru istotniejszej sfery oraz jej kształtu. Prezentowane przez kandydatów na posłów treści sformułowane były w takiej formie, by móc w nich dostrzec wyraźnie to, co demokracja może jednostkom zaoferować – m.in. system ubezpieczeń, emerytur, edukacji, mniejsze bezrobocie w Ładzie Opiekuńczym, niezależność polityczną i gospodarczą kraju, zasady oparte o katolicką naukę społeczną w Ładzie Narodowo-Katolickim, wolność, życie na własny rachunek, powszechną własność prywatną w Ładzie Liberalno-Kapitalistycznym, pluralizm polityczny, brak cenzury, niezależność sądów w Ładzie Instytucji Demokratycznych czy silne i klarowne zasady gwarantujące porządek w Ładzie Silnego Prawa. Ponadto prezentowały również sposób realizacji podkreślonych wartości: budowanie porządku przy pełnej współpracy z obywatelami czy zdecydowane narzucenie określonych zasad.

Jeśli społeczno-polityczne środowisko, w którym jednostka żyje nie zapewnia jej pożądaných wartości i celów wówczas ma to negatywne skutki zarówno dla obywatela, jak i dla systemu. Ma również swe konsekwencje w niekorzystnych psychologicznie zjawiskach, których rezultaty mają odzwierciedlenie w nastrojach społecznych i reakcjach behawioralnych. To, czego jednostki oczekują od demokracji można poszukiwać odwołując się do ich potrzeb i możliwości ich zaspokojenia w określonym kształcie demokratycznego państwa. Działając jak bodziec alarmujący organizm o jakimś istotnym braku potrzeby, mobilizują jednostkę do określonych zachowań, ukierunkowanych na ich wypełnienie. Te siły w człowieku, które inicjują potrzeby weryfikują to, do czego jednostka dąży, czego powinna unikać. Mechanizmowi temu poddają się również zachowania wyborcze.

¹⁶ Mimo braku istotnych różnic statystycznych w płaszczyźnie korelacji wyborcy ci prezentują wyraźnie niższe poparcie tego ładu i częstsze jego odrzucenie.

Jak ukazano we wcześniejszych rozważaniach na podstawie innych badań autorki niniejszego artykułu poprzez diagnozę zmiennych psychologicznych w określonych elektoratach grupom tym można przypisać różne potrzeby. Interesujące wydaje się zestawienie ich z preferowanymi przez jednostki o odmiennych zachowaniach wyborczych ładami społeczno-politycznymi w państwie.

Okazuje się, że Łady Liberalno-Kapitalistyczny i Instytucji Demokratycznych są częściej aprobowane przez jednostki o silniejszych zasobach psychologicznych – mobilizujących, uaktywniających, jak również z większą pewnością siebie. Z kolei Łady Narodowo-Katolicki oraz Silnego Prawa są częściej pożądaną opcją dla osób o słabszych zasobach – poszukujących bezpieczeństwa, stabilizacji, akceptacji, wspólnotowości, prostoty i konwencjonalizmu.

W elektoracie Platformy Obywatelskiej zdiagnozowano najsilniejsze zasoby. Na ich podstawie można sądzić, że wyborcy ci mają wzmocnione potrzeby samorealizacji, działania, angażowania się w różne obszary aktywności. Są to osoby pewniejsze siebie oraz wytrwałe w dążeniu do wyznaczonych sobie celów. Łatwiej im poradzić sobie z trudnymi sytuacjami, które traktują jako wyzwanie, porażka ich nie demobilizuje. Sprawniej reagują w sytuacjach niejasnych, nowych, zagrażających. Mają silną potrzebę nowych bodźców wokół, na które reagują postawą ciekawości i gotowości do działania. Te osoby bardziej aprobowały porządku, kładące nacisk z jednej strony na wolność, indywidualizm, samodzielność, odpowiedzialność, z drugiej – pluralizm polityczny, brak cenzury, sprawne funkcjonowanie instytucji demokratycznych, oparte na wypracowanych swoistych umowach. Łady Liberalno-Kapitalistyczny oraz Instytucji Demokratycznych zapewniają wyborcom PO możliwość samorealizacji, odpowiedzialności za podejmowane działania, możliwości wykazania się własną inicjatywą, indywidualizmem. Z kolei osoby te mniej cenią Ład Narodowo-Katolicki nadający tożsamość państwu w myśl katolickiej nauki społecznej, która zawęży możliwość samodzielnego działania i autonomii jednostkowej. Ogranicza również współpracę międzynarodową, zawężając możliwości nowych wyzwań, minimalizując samodzielność i indywidualizm jego obywateli. Podobnie postrzegają porządek, ukazujący demokrację w kategoriach państwa opiekuńczego, którego główne zadania opiewają wokół obejmowania opieką jego obywateli.

Wyborcy PiS to elektorat, w którym zdiagnozowano najsłabsze zasoby psychologiczne, ich wyrazem są poszukiwanie bezpieczeństwa, afiliacji, wspólnotowości, stabilizacji i uporządkowania zewnętrznego otoczenia. To osoby mające mniej pozytywny stosunek do własnej osoby, częściej reagujące lękiem nawet w sytuacjach, które nie są obiektywnie zagrażające. Są konwencjonalne w działaniu

i konserwatywne w poglądach. Jak ukazały badania, odpowiedzią dla tych osób są porządki narzucające pewien stabilny system restrykcyjnych zasad, według których społeczeństwo powinno funkcjonować (Narodowo-Katolicki oraz Silnego Prawa). Posłuszeństwo wobec nich daje poczucie bezpieczeństwa i porządku. Z kolei Łady Liberalno-Kapitalistyczny oraz Instytucji Demokratycznych nie są odpowiedzią na potrzeby zwolenników PiS, bowiem wymagają samodzielności, aktywności na własny rachunek, nie dają poczucia silnej przynależności i wspólnotowości.

Wyborcy PSL – jednostki o silniejszych potrzebach bezpieczeństwa, stabilizacji, uporządkowania otoczenia zewnętrznego – częściej jako najodpowiedniejszy traktują porządek Narodowo-Katolicki. Preferencja ta ma zapewne związek z faktem, że w elektoracie tym jest znacząca ilość mieszkańców wsi, przywiązanych do tradycji, częściej z niższym wykształceniem, konwencjonalnych w działaniu. Dla osób tych katolicka nauka społeczna, oferująca system reguł w postaci norm religijnych daje poczucie bezpieczeństwa na zasadzie kategoryczności ich przestrzegania, ale także poczucie wspólnotowości wierzących.

Zwolennicy SLD prezentują średni poziom poczucia własnej wartości, średni poziom zmiennych motywacyjnych, silniejszą potrzebę poczucia bezpieczeństwa, ale jednocześnie są to osoby z silnymi potrzebami poznawczymi, nowych bodźców, poznawania różnych perspektyw interpretacyjnych. Zdecydowanie odrzucają system restrykcyjnych zasad w ramach katolickiej nauki społecznej, ale popierają wartości, takie jak wolność, samodzielność, indywidualizm, które oferuje Ład Liberalno-Kapitalistyczny. Podobnie wyborcy RP, otwarci, z dużą tolerancją dla odmiennych poglądów i interpretacji, z silnymi potrzebami poznawczymi, częściej cenią porządki zapewniające samodzielność w działaniu oraz funkcjonowanie instytucji demokratycznych na zasadach wypracowanych umów, pluralizm polityczny czy brak cenzury, które to oferuje Łady Liberalno-Kapitalistyczny oraz Instytucji Demokratycznych. Porządek Narodowo-Katolicki odrzucają.

Jednostki biernie wyborczo, jak wskazują badania, częściej prezentują słabsze zasoby psychologiczne. W elekcji 2011 r. okazało się, że wśród tych osób trudno o jednoznacznie preferowany kształt demokratycznego państwa, zdecydowanie natomiast odrzucają porządek liberalny.

Zaprezentowane wyniki badań pozwalają przypuszczać, że jednostki, mimo często braków w wiedzy systemowej, faktograficznej w płaszczyźnie polityki, nierzadko mniejszego zainteresowania tą sferą, przejawiają orientację w świecie polityki, którą można nazwać intuicyjną czy psychologiczną, bowiem preferują te podmioty polityczne, które w ich opinii opowiadają się za porządkami zaspokajającymi ich wewnętrzne potrzeby. Można przypuszczać, że więzi między wyborcami

a podmiotami politycznymi będą trwalsze, jeśli komunikat polityczny (wyborczy) będzie kompatybilny wobec określonych potrzeb psychologicznych jednostek. Ponadto ważny jest sondowany przez polityków kształt państwa, do którego dążą, bowiem właśnie zasady funkcjonowania świata społeczno-politycznego stanowią płaszczyznę dla realizacji bądź tłumienia określonych potrzeb, co będzie przekładało się na wsparcie bądź bunt przeciwko określonym podmiotom politycznym, lub też całkowite wycofanie się z zaangażowania politycznego.

Preferred Socio-political Order in the Country and Electoral Behavior in the Parliamentary Election of 2011 Years

ARTICLE UNDERTAKES AN analysis of the relationship between electoral behavior of individuals and preferred by them socio-political order in the country. The results of studies carried out by the author in recent years indicate that the specified levels of intensity at the disposal of psychological units significantly differentiate, the one hand, political active and passive, on the other – the voters with different political preferences. Thus, the presented study included relevant aspect of the needs of citizens and possibilities for satisfying them by the various socio-political orders in the country. Indirectly, the analysis answers the question whether and in what direction the needs of individuals determine desire a specific socio-political order.